

KUZ-QISH MAVSUMIGA PUXTA TAYYORGARLIK — XAVFSIZLIK GAROV

Bobonov Xusan Alisherovich

*Favqulodda vaziyatlar vazirligi Akademiyasi Ofitserlarni qayta tayyorlash va
malakasini oshirish fakulteti boshlig'i, polkovnik*

K.Joldasov

Favqulodda vaziyatlar vazirligi Akademiyasi tinglovchisi, kapitan

Annotatsiya: Ushbu maqolada kuz-qish mavsumida aholi xonadonlari, tadbirkorlik obyektlari, ishlab chiqarish korxonalari va qurilish maydonlarida yong'in xavfsizligini ta'minlash, gaz-havo aralashmasining chaqnashi hamda is gazidan zaharlanish holatlarining oldini olish masalalari yoritilgan. Shuningdek, elektr jihozlari, gaz uskunalari va isitish pechlaridan xavfsiz foydalanish, dudbo'ronlarni mavsumga tayyorlash, yong'in sodir bo'lganda to'g'ri harakat qilish hamda aholi o'rtasida profilaktik tushuntirish ishlarini olib borishning ahamiyati bayon etilgan. Maqolada kuz-qish mavsumini xavfsiz o'tkazish, insonlar hayoti va salomatligini muhofaza qilish hamda favqulodda vaziyatlarning oldini olishga qaratilgan amaliy tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: kuz-qish mavsumi, yong'in xavfsizligi, elektr xavfsizligi, gaz uskunalari, is gazi, gaz-havo aralashmasi, isitish pechlari, dudbo'ron, favqulodda vaziyatlar, profilaktika, xavfsizlik qoidalari, aholi muhofazasi.

Kuz-qish mavsumida aholi turar joylari, ijtimoiy soha obyektlari, tadbirkorlik subyektlari, ishlab chiqarish korxonalari, vaqtinchalik yashash joylari hamda qurilish maydonlarida yong'in xavfsizligini ta'minlash dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Havo haroratining pasayishi natijasida isitish pechlari, gaz uskunalari, elektr isitkichlari va boshqa maishiy jihozlardan foydalanish sezilarli darajada ortadi. Bunday sharoitda xavfsizlik qoidalariga rioya qilmaslik yong'in, gaz-havo aralashmasining chaqnashi, portlash hamda is gazidan zaharlanish kabi og'ir oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Ayniqsa, isitish tizimlarining nosozligi, elektr tarmoqlarining ortiqcha yuklanishi, gaz jihozlaridan noto'g'ri foydalanish, dudbo'ronlarning o'z vaqtida tozalanmasligi va xonalarda havo almashinuvining yetarli bo'lmashligi inson hayoti

hamda salomatligiga jiddiy xavf tug‘diradi. Bunday hodisalarning oldini olish uchun mavsum boshlanishidan oldin profilaktik tadbirlarni amalga oshirish, mavjud muammolarni bartaraf etish va fuqarolarning xavfsizlik bo‘yicha bilimlarini oshirish muhim ahamiyatga ega.

Yong‘in xavfsizligini ta‘minlash faqat tegishli davlat idoralari yoki maxsus xizmatlarning vazifasi emas. Bu borada har bir fuqaro, xonadon egasi, tadbirkor, korxona rahbari va qurilish tashkiloti mas‘uliyatni his qilishi lozim. Chunki xavfsizlik qoidalariga beparvolik bilan munosabatda bo‘lish nafaqat moddiy zarar, balki insonlar hayotiga zomin bo‘lishi mumkin bo‘lgan favqulodda vaziyatlarni ham keltirib chiqaradi.

Shu sababli kuz-qish mavsumini betalafot o‘tkazish, yong‘inlarning oldini olish, gaz uskunalaridan xavfsiz foydalanish va is gazidan zaharlanish holatlariga yo‘l qo‘ymaslik uchun zarur choralarni o‘z vaqtida ko‘rish talab etiladi.

Sovuq kunlarda xonadonlar, idoralar, savdo shoxobchalari va ishlab chiqarish obyektlarida elektr energiyasiga bo‘lgan ehtiyoj ortadi. Elektr isitkichlari, suv isitish moslamalari va boshqa maishiy texnikalarning bir vaqtning o‘zida ishlatilishi elektr tarmoqlariga qo‘shimcha yuk tushiradi. Agar elektr simlari eskirgan, izolyatsiyasi shikastlangan yoki elektr tarmog‘i ortiqcha yuklangan bo‘lsa, qisqa tutashuv va yong‘in kelib chiqishi mumkin.

Elektr xavfsizligini ta‘minlash uchun, avvalo, bino va inshootlarning elektr ta‘minoti tizimini texnik ko‘rikdan o‘tkazish zarur. Elektr simlari, rozetkalar, vilkalar, uzaytirgichlar va himoya avtomatlarining sozligi tekshirilishi, aniqlangan nosozliklar esa malakali mutaxassislar tomonidan bartaraf etilishi lozim. Bir rozetkaga bir nechta yuqori quvvatli elektr jihozlarni ulash, sifatsiz uzaytirgichlardan foydalanish va elektr simlarini qo‘lbola usulda ta‘mirlash xavfli hisoblanadi.

Elektr isitkichlarini pardalar, ko‘rpa-to‘shaklar, yumshoq mebellar va boshqa tez alangalanuvchi buyumlardan uzoqda joylashtirish kerak. Ularni kiyim quritish maqsadida ishlatish, ustini mato bilan yopish yoki uzoq vaqt nazoratsiz qoldirish mumkin emas. Elektr jihozlari foydalanish uchun mo‘ljallangan yo‘riqnomaga muvofiq ishlatilishi va foydalanib bo‘lingach, xavfsiz tartibda o‘chirilishi zarur.

Namlik elektr toki urishi xavfini oshirishi sababli elektr uskunalarini nam qo‘l bilan ushlash, suv tegishi mumkin bo‘lgan joylarda himoyasiz ishlatish va shikastlangan simlardan foydalanish qat’iyan tavsiya etilmaydi. Elektr tarmoqlarini

o‘zboshimchalik bilan o‘zgartirish yoki ta‘mirlash o‘rniga mutaxassis xizmatidan foydalanish lozim.

Qurilish maydonlari va vaqtinchalik turar joylarda elektr xavfsizligiga alohida e‘tibor qaratish kerak. Chunki bunday hududlarda simlar mexanik ta‘sir, namlik, chang va boshqa tashqi omillar natijasida shikastlanishi mumkin. Shu bois vaqtinchalik elektr tarmoqlari tegishli himoya vositalari bilan jihozlanishi, muntazam tekshirilib turilishi va xavfsizlik talablariga muvofiq saqlanishi zarur.

Kuz-qish mavsumi boshlanishidan oldin isitish pechlari, mo‘rilar va dudbo‘ronlarning texnik holatini tekshirish muhim profilaktik tadbirlardan biridir. Isitish moslamalaridagi yoriqlar, tutun yo‘llarining to‘silib qolishi yoki dudbo‘ronlarning tortish kuchi yetarli bo‘lmashligi tutun va zaharli gazlarning xonaga qaytishiga sabab bo‘lishi mumkin.

Isitish pechlarining sozligi, tutun chiqarish yo‘llarining ochiqqligi va dudbo‘ronlarning tozaligi mavsum davomida ham nazorat qilib borilishi lozim. Ularning ichida qurum, chang, qush uyasi yoki boshqa to‘siqlarning to‘planishi tutun chiqishini qiyinlashtiradi. Natijada yonish mahsulotlari xonaga kirib, insonlarning zaharlanishiga olib kelishi ehtimoli ortadi.

Pech va dudbo‘ronlarda aniqlangan yoriqlar, shikastlangan qismlar yoki boshqa nuqsonlar o‘z vaqtida ta‘mirlanishi kerak. Isitish moslamalarini o‘rnatish, sozlash va ta‘mirlash ishlarini tegishli malakaga ega mutaxassislarga topshirish maqsadga muvofiq. Pechlarni haddan tashqari qizdirish, ularning yonida o‘tin, ko‘mir, qog‘oz, mato va boshqa yonuvchan materiallarni saqlash yong‘in xavfini oshiradi.

Bundan tashqari, pechlarni yoqish uchun benzin, kerosin va boshqa tez alangalanuvchi suyuqliklardan foydalanish mumkin emas. Bunday moddalar alangalanishning keskin kuchayishiga, kuyish va yong‘in sodir bo‘lishiga sabab bo‘lishi mumkin. Yonayotgan pechni nazoratsiz qoldirmaslik, ayniqsa, bolalar va keksalar yashaydigan xonadonlarda xavfsizlik choralarga alohida e‘tibor berish zarur.

Isitish tizimlarining mavsumga to‘g‘ri tayyorlanishi xonadonlarni issiq saqlash bilan birga, yong‘in va is gazidan zaharlanish xavfini kamaytirishga ham xizmat qiladi.

Tabiiy gaz kundalik hayotda ovqat tayyorlash va binolarni isitishda keng qo‘llaniladi. Biroq gaz uskunalaridan noto‘g‘ri foydalanish, gaz quvurlarining

shikastlanishi, ulanish joylarining nosozligi yoki gaz-havo aralashmasining yopiq joyda to‘planishi chaqnash va portlash xavfini yuzaga keltiradi.

Gaz plitalari, isitish qozonlari va boshqa gaz uskunalarining texnik holatini mavsum boshlanishidan oldin vakolatli mutaxassislariga tekshirtirish zarur. Gaz quvurlari, shlanglar, ulanish joylari va xavfsizlik avtomatikallari soz holatda bo‘lishi kerak. Gaz jihozlari o‘zboshimchalik bilan o‘rnatish, boshqa joyga ko‘chirish yoki ta‘mirlash xavfsizlik talablariga zid bo‘lib, og‘ir oqibatlariga olib kelishi mumkin.

Gaz uskunalaridan foydalanishda xonada zarur havo almashinuvi ta‘minlanishi lozim. Gaz plitasidan xonani isitish maqsadida foydalanish, yonib turgan gaz jihozini uzoq vaqt nazoratsiz qoldirish yoki uning ustida kiyim-kechak quritish mumkin emas. Shuningdek, gaz jihozlari yonida tez alanganuvchi moddalarni saqlamaslik, bolalarning ularni mustaqil ishlatishiga yo‘l qo‘ymaslik kerak.

Gaz hidi sezilganda vaziyatga jiddiy yondashish zarur. Bunday holatda ochiq olovdan foydalanish, gugurt yoqish, elektr chiroqlarini yoqish yoki o‘chirish, elektr jihozlari ishga tushirish va uchqun chiqarishi mumkin bo‘lgan harakatlarni bajarish mumkin emas. Agar xavfsiz bajarish imkoni bo‘lsa, gaz ta‘minotini yoping, eshik va derazalarni qo‘lda ochib, binoni tark eting. Tashqariga chiqqaningizdan keyin gaz avariya xizmatiga 104 raqami orqali xabar bering. Xavfli hududga mutaxassislar ruxsatisiz qaytmang.

Gaz uskunalaridan foydalanish qoidalariga rioya qilish har bir xonadonda va ish joyida xavfsiz muhit yaratishning muhim shartidir.

Is gazi — rangsiz, hidsiz va inson sezgilari orqali oson aniqlab bo‘lmaydigan zaharli gaz. U yoqilg‘i tarkibidagi uglerodning kislorod yetishmagan sharoitda to‘liq yonmasligi natijasida hosil bo‘ladi. Nosoz isitish pechlari, dudbo‘ronlarning berkilishi, shamollatish tizimining yetarli ishlamasligi va gaz uskunalaridan noto‘g‘ri foydalanish is gazi to‘planishiga olib kelishi mumkin.

Is gazining eng xavfli jihati shundaki, inson uning mavjudligini hid yoki rang orqali aniqlay olmaydi. Shu sababli zaharlanish belgilari paydo bo‘lganda vaziyatni kechiktirmasdan baholash va xavfsiz joyga chiqish juda muhim. Bosh og‘rig‘i, bosh aylanishi, ko‘ngil aynishi, holsizlik, uyquchanlik, muvozanatning buzilishi va hushdan ketish is gazidan zaharlanish belgilaridan bo‘lishi mumkin.

Bunday xavfning oldini olish uchun isitish pechlari va dudbo‘ronlar muntazam tekshirilishi, xonalar zarur darajada shamollatilishi va yonish mahsulotlarini tashqariga chiqarish tizimlari soz holatda saqlanishi kerak. Gaz plitasi yoki ochiq

olovli boshqa moslamalar yordamida xonani isitishga urinmaslik lozim. Yopiq joyda avtomobil dvigateli, benzin yoki dizel generatori, ko‘mir mangali va boshqa yonish manbalarini ishlatish o‘ta xavflidir.

Imkoniyat mavjud bo‘lsa, tegishli standartlarga javob beradigan is gazi detektorlarini o‘rnatish ham foydali himoya chorasi hisoblanadi. Biroq bunday qurilmalar isitish tizimlarini tekshirish, to‘g‘ri shamollatish va xavfsizlik qoidalariga rioya qilishning o‘rnini bosa olmaydi.

Agar is gazidan zaharlanishga shubha tug‘ilsa, jabrlanuvchini faqat o‘z hayotingizni xavf ostiga qo‘ymagan holda toza havoga olib chiqish, 103 raqami orqali tez tibbiy yordam chaqirish va xavfli hududga qayta kirmaslik kerak. Zaharlanish alomatlari yengil ko‘rinsa ham, tibbiy ko‘rikdan o‘tish muhim, chunki is gazi organizmga jiddiy zarar yetkazishi mumkin.

Kuz-qish mavsumida savdo va xizmat ko‘rsatish shoxobchalari, ishlab chiqarish korxonalari, omborxonalar, ta‘lim va tibbiyot muassasalari hamda qurilish maydonlarida xavfsizlik talablariga rioya etish alohida ahamiyatga ega. Ushbu obyektlarda elektr va isitish uskunalarining ko‘pligi, yonuvchan materiallarning saqlanishi hamda bir vaqtning o‘zida ko‘plab insonlarning bo‘lishi favqulodda vaziyatlarning oqibatlarini og‘irlashtirishi mumkin.

Korxona va tashkilot rahbarlari mavsum boshlanishidan oldin elektr, gaz va isitish tizimlarining texnik holatini tekshirtirishlari, aniqlangan nosozliklarni bartaraf etishlari hamda xodimlarning xavfsizlik bo‘yicha bilimlarini oshirishlari zarur. Yong‘in o‘chirgichlar va boshqa birlamchi yong‘in o‘chirish vositalari belgilangan joylarda saqlanishi, ulardan foydalanish imkoniyati ta‘minlanishi va texnik holati nazorat qilinishi kerak.

Evakuatsiya yo‘laklari, zinalar, chiqish eshiklari va yong‘in o‘chirish vositalariga olib boruvchi yo‘llarni buyumlar bilan to‘sib qo‘yish mumkin emas. Yong‘in sodir bo‘lganda odamlarning binodan tez va xavfsiz chiqib ketishi uchun evakuatsiya yo‘nalishlari aniq belgilanishi, zarur hollarda amaliy mashg‘ulotlar o‘tkazilishi lozim.

Qurilish maydonlarida vaqtinchalik elektr tarmoqlari, isitish moslamalari, payvandlash ishlari va yonuvchan qurilish materiallarini saqlash tartibi doimiy nazorat qilinishi kerak. Gaz ballonlari va boshqa xavfli materiallar belgilangan talablar asosida saqlanishi, ish joylarida chekish va ochiq olovdan foydalanish faqat ruxsat etilgan xavfsiz joylarda amalga oshirilishi lozim.

Vaqtinchalik yashash va dam olish xonalarida isitish moslamalaridan foydalanish, elektr tarmoqlarining sozligi va xonalarining shamollatilishi ham muntazam tekshirilishi zarur. Har bir xodim yong‘in yoki gaz sizib chiqishi sodir bo‘lganda qanday harakat qilishni, qayerga chiqish kerakligini va qaysi xizmatlarga murojaat qilish lozimligini bilishi kerak.

Profilaktik tadbirlarni muntazam tashkil etish, mas’ul shaxslarni belgilash va xavfsizlik talablariga rioya qilinishini nazorat qilish favqulodda vaziyatlarning oldini olishda muhim o‘rin tutadi.

Yong‘in yuzaga kelganda vahimaga tushmaslik, vaziyatni imkon qadar tez baholash va insonlar hayotini saqlab qolishni birinchi o‘ringa qo‘yish lozim. Dastlab atrofdagilarni ogohlantirish, binoni xavfsiz yo‘nalish bo‘yicha tark etish va favqulodda xizmatlarga xabar berish zarur.

O‘zbekistonda yong‘in-qutqaruv xizmati uchun 101, gaz avariya xizmati uchun 104, tez tibbiy yordam uchun 103 raqamlariga murojaat qilish mumkin. Qo‘ng‘iroq vaqtida hodisa manzili, xavf turi va jabrlanganlar bor-yo‘qligi haqida imkon qadar aniq ma’lumot berish kerak.

Yong‘inni o‘chirishga faqat bu hayot uchun xavf tug‘dirmaydigan holatda va tegishli vositalardan foydalanish imkoniyati bo‘lgandagina urinish mumkin. Yong‘in kuchaygan, tutun ko‘paygan yoki chiqish yo‘li xavf ostida qolgan vaziyatda mustaqil o‘chirishga urinmasdan, zudlik bilan xavfsiz joyga chiqish kerak. Elektr jihozlaridan kelib chiqqan yong‘inni tok uzilmagan holda suv bilan o‘chirish mumkin emas.

Tutun bosgan binoda imkon qadar pastroq egilib harakatlanish, liftlardan foydalanmaslik va evakuatsiya yo‘nalishlariga rioya qilish lozim. Binodan chiqqandan so‘ng xavfsiz masofada turish, qutqaruvchilarning ko‘rsatmalariga amal qilish va ruxsat berilmaguncha ichkariga qaytmaslik kerak.

Favqulodda vaziyatlarda to‘g‘ri va tezkor harakat qilish insonlar hayotini saqlab qolish, jarohatlanish xavfini kamaytirish va moddiy zarar miqdorini cheklashga yordam beradi.

Kuz-qish mavsumida xavfsizlikni ta’minlashda profilaktika va tushuntirish ishlarining o‘rni katta. Fuqarolarga elektr va gaz uskunalaridan foydalanish qoidalarini muntazam tushuntirish, is gazidan zaharlanish alomatlari haqida ma’lumot berish hamda yong‘in sodir bo‘lganda bajarilishi lozim bo‘lgan harakatlarni o‘rgatish orqali ko‘plab noxush hodisalarning oldini olish mumkin.

Mahalla faollari, mas’ul tashkilotlar, ta’lim muassasalari va korxona rahbarlari aholi hamda xodimlar o’rtasida targ’ibot tadbirlarini tashkil etishlari maqsadga muvofiq. Ayniqsa, yolg’iz yashovchi keksalar, bolali oilalar va isitish moslamalaridan muntazam foydalanadigan xonadonlarda xavfsizlik masalalariga e’tibor qaratish lozim.

Har bir fuqaro o’z xonadonidagi isitish pechlari, dudbo‘ronlar, elektr simlari va gaz uskunalarining holatini nazorat qilishi, aniqlangan nosozliklarni vaqtida bartaraf etishi kerak. Xavfsizlikka oid oddiy qoidalarga kundalik hayotda amal qilish inson salomatligi va mol-mulkini asrashning samarali usulidir.

Xulosa

Kuz-qish mavsumiga puxta tayyorgarlik ko‘rish yong‘inlar, gaz-havo aralashmasining chaqnashi, portlash va is gazidan zaharlanish holatlarining oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Buning uchun isitish tizimlarini mavsum boshlanishidan oldin tekshirish, elektr tarmoqlarining sozligini ta’minlash, gaz uskunalaridan belgilangan tartibda foydalanish, dudbo‘ronlarni tozalash va xonalarda zarur havo almashinuvini tashkil etish talab etiladi.

Shuningdek, tadbirkorlik subyektlari, korxonalar va qurilish tashkilotlarida yong‘in xavfsizligi talablariga rioya etilishi, evakuatsiya yo‘laklarining ochiqqligi, yong‘in o‘chirish vositalarining sozligi va xodimlarning favqulodda vaziyatlarda harakat qilish tartibini bilishi muhimdir. Xavfsizlikni ta’minlashda davlat tashkilotlari bilan bir qatorda har bir fuqaroning mas’uliyati ham katta.

Xavfli vaziyatlarning aksariyatini o‘z vaqtida ko‘rilgan profilaktik choralar, texnik nosozliklarni bartaraf etish va xavfsizlik qoidalariga rioya qilish orqali kamaytirish mumkin. Shu sababli har bir inson kuz-qish mavsumiga mas’uliyat bilan tayyorgarlik ko‘rishi, yaqinlari va atrofdagilar xavfsizligiga befarq bo‘lmasligi lozim.

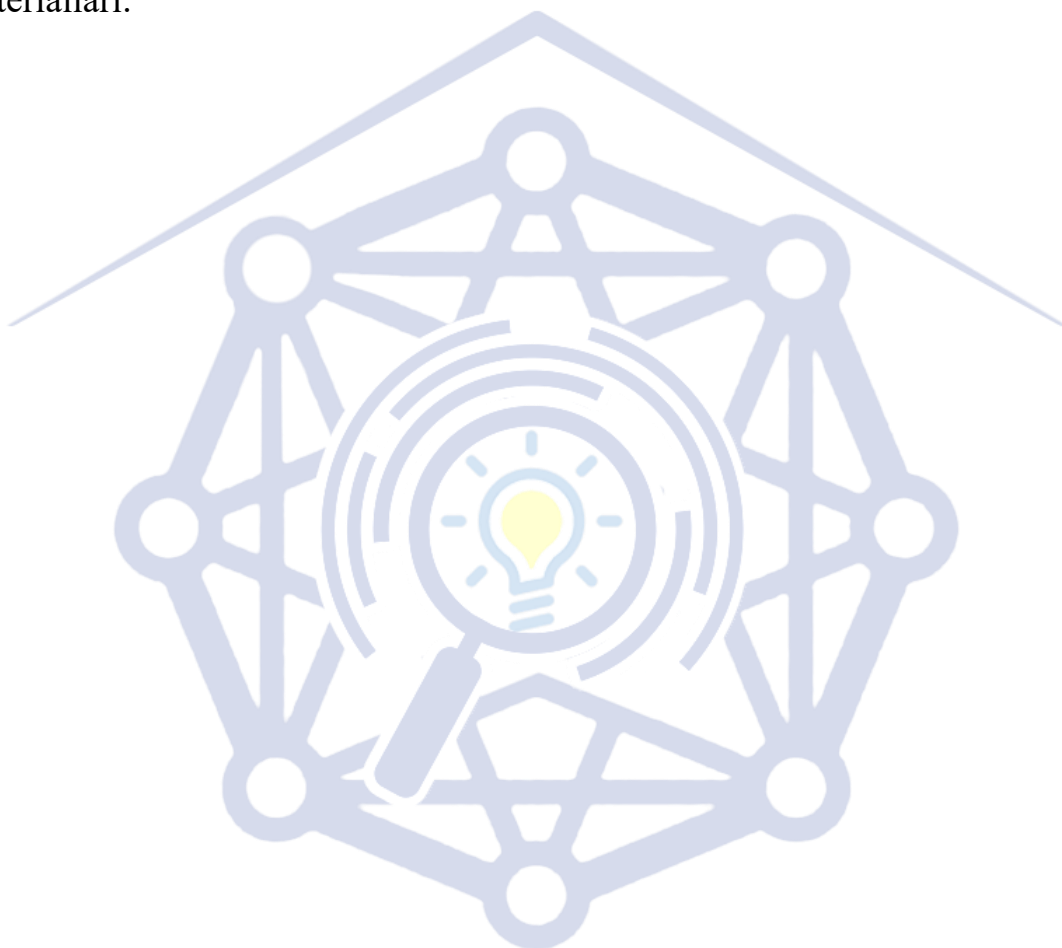
FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasining 2009-yil 30-sentabrdagi O‘RQ-226-son “Yong‘in xavfsizligi to‘g‘risida”gi Qonuni.
2. O‘zbekiston Respublikasining 1999-yil 20-avgustdagi 824-I-son “Aholini va hududlarni tabiiy hamda texnogen xususiyatli favqulodda vaziyatlardan muhofaza qilish to‘g‘risida”gi Qonuni.
3. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2020-yil 20-oktabrdagi 649-son qarori bilan tasdiqlangan Yong‘in xavfsizligi qoidalari.

4. O‘zbekiston Respublikasi Favqulodda vaziyatlar vazirligi. Yong‘in xavfsizligi, is gazidan zaharlanishning oldini olish va favqulodda vaziyatlarda harakat qilish bo‘yicha rasmiy tavsiyalar hamda axborot materiallari.

5. O‘zbekiston Respublikasi Energetika vazirligi va gaz ta‘minoti tashkilotlarining maishiy gaz uskunalaridan xavfsiz foydalanish bo‘yicha axborot materiallari.

**Research Science and
Innovation House**

